

KARINA SZAFRAŃSKA

WIZJA PRZYSZŁOŚCI A ORIENTACJA POZYTYWNA WYCHOWANKÓW MŁODZIEŻOWYCH OŚRODKÓW WYCHOWAWCZYCH

Autorzy (Sikorski, 1997; 1999; Mac-Czarnik, 2000) piszący o procesie planowania życia dorastającej młodzieży zwracają uwagę głównie na moment podejmowania decyzji. W literaturze psychologicznej nie ma jednak analiz empirycznych tego procesu w ujęciu całościowym lub badań poszczególnych komponentów planowania. Brazylijski pedagog Paulo Freire (1921-1997) uważał, że celem edukacji jest wychowanie do podejmowania decyzji i osiągnięcia wolności poprzez nauczenie się opisywania i odczytywania rzeczywistości. Otwartość na zmianę, odwaga i odpowiedzialność są podstawowymi warunkami radzenia sobie z rzeczywistością i budowania przyszłości. Młody człowiek powinien postrzegać świat jako pole do zmian, czekające na jego inicjatywę i odwagę podejmowania aktywności. Celem takiego modelu edukacji jest umożliwienie osiągnięcia nowych pól w miarę powiększania kompetencji bazowych i zdobywania doświadczenia. Staje się to podstawą do refleksji, decyzji i działań prowadzących do zmian nie tylko samych młodych ludzi, lecz także poszczególnych elementów ich życia (Chrobak, 2009, s. 66). Problematykę kształtowania się celów życiowych i wartości, w badaniach młodzieży podejmowano w dwóch nurtach: wyjaśniania rozwoju człowieka dorosłego oraz rozwoju przed dorosłością. W drugim obszarze kształtowanie się systemu wartości traktowano jako realizację jednego z zadań rozwojowych w ujęciu Roberta J. Havighursta (1981) lub część treściowego aspektu tożsamości, w tradycji Eriksonowskiej (Cieciuch, 2007; Czerwińska-Jasiewicz, 2005). Rozwój człowieka następuje

poprzez osiągnięcie zadań rozwojowych i dojrzewaniu jego struktur osobowościowych. Bardzo istotne podczas adaptacji jednostki w środowisku społecznym są procesy poznawcze, wyrażające się poprzez aktywność percepcyjną (spostrzeganie, ocenianie, atrybucja oraz wartościowanie zdarzeń i zachowań społecznych). Proces adaptacji rozumiany jest zarówno jako bierne przyjmowanie wymaganych wzorców zachowań, jak też aktywne działanie innowacyjne jednostki; jest także wysiłkiem pozwalającym na utrzymanie dynamicznego stanu równowagi struktur poznawczych, umożliwiających młodemu człowiekowi rozwój tożsamości i osiągnięcie integralności osobowości. To właśnie rozwój procesów poznawczych, dzięki którym definiujemy warunki i okoliczności, pozwala na podejmowanie i dokonywanie wyborów. Ważne są także orientacja w otoczeniu, wiedza o sobie, własnym potencjale i warunkach zewnętrznych, czyli innymi słowy przewidywanie stanów rzeczywistości na podstawie zebranych informacji i własnych doświadczeń, rozpoznania złożonych warunków społecznych i materialnych, a także rozumienia swojej sytuacji życiowej (całokształt warunków bytowych). Od tej wiedzy zależy zdolność uświadomienia sobie własnych cech zewnętrznych i wewnętrznych oraz zrozumienie ich związku z efektywnością działania. Kolejnymi wymiarami procesów poznawczych, ważnych dla wyznaczania i realizowania celów, są określenie subiektywnej wartości wyników własnego działania i ocena prawdopodobieństwa osiągnięcia celu, co z kolei ma silny komponent emocjonalny, wyrażający się w poczuciu zadowolenia i satysfakcji. Zdaniem Richarda Snydera pojawia się myślenie o przyszłości z nadzieją składające się z „[...] dwóch komponentów, będących formami myślenia. Pierwszym z nich jest myślenie kierunkowe (*pathway thinking*), polegające na opracowaniu sposobów osiągnięcia celu. Drugi to myślenie sprawcze (*agency thinking*), obejmujące myśli związane z podejmowaniem działań na wybranej drodze” (Franken, 2005, s. 417). Snyder twierdzi, że nadzieja na lepszą przyszłość jest formą wiary w siebie i w to, że cel jest osiągalny (myślenie sprawcze), pozwala także na opracowanie sposobu jego osiągnięcia (Trzebińska, 2008, s. 97). Nadzieja, zdaniem tego psychologa, sprzyja oczekiwaniu pozytywnych efektów, a towarzyszący jej zapał i pozytywne emocje mogą stanowić silną motywację do działania. W przypadku niepowodzeń i problemów w realizacji postawionych celów ogromne znaczenie może mieć przekonanie o własnej skuteczności i o możliwości osiągnięcia celu (Surzykiewicz, 2006, s. 180-181). Dynamiczny rozwój psychologii pozytywnej przyczynił się do powstania wielu koncepcji stanowiących podstawy do badań nad adaptacyjnymi formami psychospołecznego funkcjonowania (Trzebińska, 2008, s. 5-14). Caprara i współpracownicy zaproponowali koncepcję orientacji pozytywnej, która określana jest w literaturze przedmiotu jako podstawowa tendencja do

zauważania i przywiązywania wagi do pozytywnych aspektów doświadczeń i samego siebie. Uważają oni, że orientacja pozytywna uwarunkowana jest biologicznie w systemie nadającym zabarwienie emocjonalne doświadczeniom człowieka i stanowi tendencję do pozytywnego postrzegania, oceniania i konstruowania życia, przyszłości i samego siebie (Caprara, Alessandri, Eisenberg, 2012, s. 1289-1303). Głównym założeniem koncepcji jest przekonanie, że takie postrzeganie świata, siebie i przyszłości świadczy o podstawowej predyspozycji człowieka do radzenia sobie w życiu, pomimo przeciwności, problemów i porażek. Koncepcja orientacji pozytywnej powstała z uogólnienia wyników badań empirycznych, w których samoocena, zadowolenie z życia i optymizm w sposób powtarzalny korelowały ze sobą, tworząc w wynikach analiz jeden czynnik. Pozwoliło to na postawienie hipotezy, iż istnieje jedna zmienna ukryta, leżąca u podłoża tego czynnika. Orientacja pozytywna (Caprara, Alessandri, Eisenberg, 2012, s. 44-45) w znacznym stopniu warunkuje funkcjonowanie adaptacyjne człowieka. Jest ona tendencją do korzystnej samooceny, uzyskiwania wysokiej satysfakcji z życia, wysokiej oceny szans realizacji celów życiowych, co korzystnie wpływa na wszelkie dążenia życiowe. Najbliżej terminu „orientacja pozytywna” jest „nadzieja podstawowa”, wywodząca się z koncepcji rozwoju psychospołecznego Erika Eriksona (2000). W teorii Eriksona nadzieja jest przeświadczeniem człowieka o dwóch ogólnych i powiązanych ze sobą właściwościach świata: że jest on uporządkowany i sensowny, a także generalnie przychylny ludziom. Nadzieja w sensie Eriksonowskim to nadzieja podstawowa, jedna z ośmiu cnót podstawowych, a jednocześnie kompetencja *ego* umożliwiająca konstruktywną odpowiedź jednostki na sytuację nowości i na sytuację rozpadu dotychczasowego ładu. Siła nadziei podstawowej decyduje o tym, czy człowiek we wspomnianych okolicznościach czuje się bezradny, zagrożony i apatyczny, czy też podejmuje zawarte w nich wyzwania. Nadzieja podstawowa daje wolę i motywację do podejmowania walki o siebie i własną przyszłość.

Znaczenie nadziei w życiu człowieka analizowane było przez filozofów, psychologów i pedagogów. Ernst Bloch pisze, że przyszłość zawiera

[...] jakiś motyw oczekiwania, bądź nadziei, bądź motyw lęku. Treści nadziei przeżywane są nieustannie. Napięcie ku przyszłości lub ku jakiemuś „gdzie indziej” to napięcie człowieka ku własnemu objawieniu się w przyszłości i ku rzeczywistnieniu się tej „ojczyzny”, przychylniej wszystkim marzeniom człowieka (za: Chrobak, 2009, s. 39).

Ta metaforyczna „ojczyzna” u Blocha to rzeczywistość dająca możliwości zawarte w świecie, odnalezienie harmonii, metamorfozę człowieka, znajdującego

się na etapie tworzenia siebie. W wyobrażeniach przyszłości drzemie rodzaj nostalgii – marzenie, dzięki któremu ożywiają się różnorakie projekty i próby. Nadzieja sprawia, że zaciekawienie i afekt oczekiwania, jaki pojawia się u człowieka, jest niezwykle darem. Nadzieja, czyli „afekt oczekiwania, zgodny z popędem samozachowawczym i samorozwijającym, skierowana przeciwko lękowi i trwodze, zakreśla horyzont najdalszy i najjaśniejszy” (Czajka, 1991, s. 87-88). Otto Bollnow, twórca pedagogiki antropologicznej, opowiadał się za koncepcją „uniwersalnej nadziei”, z podejścia filozoficzno-antropologicznego uczynił zasadę pedagogiczną popierającą otwartość na nowe zjawiska (Sawicki, 1995, s. 19-20; Pulkowska, 1979, s. 1184-1185). Otwartość młodego człowieka na świat świadczy o możliwości kreowania śmiałych planów na przyszłość, ale także o gotowości do konfrontacji z rzeczywistością. To właśnie nadzieja otwiera przed nim przyszłość, zwiększa wiarę w zdobycie nowych wartości, ma również wartość terapeutyczną (Kozielecki, 2006, s. 13). Ludzie o orientacji pozytywnej, z nadzieją podejmujący wyzwania, wykazują większe zaufanie, energię, motywację i wytrwałość, ale także większe zadowolenie i zmniejszoną depresyjność (Kozielecki, 2006, s. 37, 54). Wszelkie celowe działania mają źródło w nadziei na otrzymanie dobra i otwartości na nowe doświadczenia, są to podstawowe determinanty kształtowania się celów życiowych młodych ludzi. W aspekcie młodzieży, która zagubiła własną drogę, aspekt nadziei na zmianę i orientacja pozytywna, istnienie jakiegoś marzenia o szczęśliwej przyszłości poza ośrodkiem, wydaje się kluczowe w procesie formowania się akceptowanych społecznie celów życiowych. Tworzenie przez młodych ludzi nowych „ja możliwych”, zobaczenie siebie, nawet w marzeniach, w innej sytuacji niż obecnie – jako osoby szanowanej odnoszącej sukcesy i szczęśliwej „może być źródłem wyobrażeń na temat własnej osoby w przyszłości” (Brygoła, Batory, 2012, s. 274-276). Kontynuując myśl, takie wizje siebie mogą odgrywać istotną rolę, motywując i ukierunkowując działania, a także mając wpływ na samoregulację zachowania. W wizjach (marzeniach) planujemy swoje życie, konstruując potencjalne scenariusze, wyznaczamy cele. Właśnie takie wyobrażenia: kim jesteśmy, kim możemy się stać w przyszłości mają ważny wpływ na kształtowanie się tożsamości, dlatego badanie poziomu orientacji pozytywnej i jej relacji z wizją przyszłości (celami, wartościami życiowymi) wydaje się istotne dla procesu wychowawczego adolescentów z Miejskich Ośrodków Wychowawczych.

1. WYNIKI BADAŃ

Badania o charakterze ilościowym dostarczają informacji pozwalających na zestawienie danych w taki sposób, by możliwe było znalezienie odpowiedzi na pytania wymagające szacunków i konstrukcji modeli probabilistycznych. Pomiar dokonany za pomocą tych metod pozwala na uzyskanie wieloczynnikowych charakterystyk statystycznych umożliwiających eksplorację, opis i wyjaśnienie problemu w parametryczno-wskaźnikowej analizie danych. Dlatego badanie ilościowe jest wskaźnikowo ważną metodą gromadzenia informacji. Wymaga ono odpowiednio dobranej próby badawczej, zapewniającej reprezentatywność oraz poprawność wyciąganych wniosków.

W badaniu wzięło udział 456 osób w wieku od 17 do 20 lat ($M = 17,31$; $SD = 0,68$), przebywających w MOW w województwie mazowieckim w okresie 2015-2016. Zgodnie z ustawą o postępowaniu w sprawach nieletnich wychowankowie przebywają w MOW do 18 roku życia, ale w badaniu uczestniczyły także osoby usamodzielniane (35 osób, $n = 35$), przebywające w mieszkaniach chronionych lub filiach ośrodków. W grupie badanych kobiety stanowiły 59,2%, natomiast mężczyźni 40,8%. W okresie prowadzenia badań w 97 ośrodkach MOW w Polsce przebywało 5468 wychowanków: 3729 chłopców i 1733 dziewczęta (według danych Systemu Informacji Oświatowej SIO z 5 kwietnia 2016 r., ore.edu.pl). Tak duża liczba dziewcząt biorących udział w badaniu wynika ze specyfiki ośrodków w województwie mazowieckim (sześć dla dziewcząt, pięć koedukacyjnych, dziewięć dla chłopców) oraz z tego, że w badaniach uczestniczyły osoby, które zgłosiły chęć udziału. Dobór osób do badania należy więc traktować jako dobór celowy. Na etapie badania starano się zapewnić możliwą reprezentatywną próbę młodzieży. Kontrolowano płeć, wiek oraz okres przebywania w MOW. W przypadku wystąpienia wyraźnych dysproporcji między przebadaną próbą a populacją młodzieży z MOW przygotowane zostaną wagi analityczne mające na celu zapewnienie wysokiej rzetelności i trafności wyciąganych wniosków.

Pytania badawcze

1. Jaka jest ocena ważności celów życiowych wychowanków MOW?
2. Jaka jest hierarchia celów życiowych w zależności od płci wychowanków MOW?
3. Jaki jest poziom orientacji pozytywnej wychowanków MOW? Jaka jest zależność między orientacją pozytywną a płcią badanych?
4. Czy istnieje zależność między wynikami w nauce a orientacją pozytywną?
5. Czy jest zależność między orientacją pozytywną a hierarchią celów życiowych?

1.1. NARZĘDZIA BADAWCZE

1. Kwestionariusz celów życiowych

Do pomiaru celów życiowych wykorzystano polską adaptację kwestionariusza *Aspiration Index* (Kasser, Ryan, 1993, s. 422) przeprowadzoną przez Ewę Wojtowicz. Kwestionariusz mierzy, jak ważne dla badanego są poszczególne cele życiowe, które zgodnie z założeniami teorii autedeterminacji traktowane są w większości jako cele wewnętrzne (z wyjątkiem celów finansowych). Kwestionariusz może być stosowany zarówno w diagnozie indywidualnej, jak i badaniach naukowych. Kwestionariusz składa się z 22 itemów; zadaniem badanych jest określenie na 6-stopniowej skali typu Likerta (1 – zupełnie nie zależy, 6 – bardzo mi zależy), jak bardzo zależy im na osiągnięciu danego celu. Zgodnie z oryginalną wersją cztery itemy dotyczyły celów powiązanych z samoakceptacją (*Self-acceptance*), siedem pozycji testowych charakteryzuje zainteresowanie działalnością na rzecz świata i społeczeństwa (*Community feeling*), kolejnych pięć itemów opisuje zainteresowanie przez badanych dobrami materialnymi i orientacją na zdobywanie pieniędzy (*Financial success*) oraz siedem itemów mierzy cele powiązane z oczekiwaniem miłości i chęcią otaczania się bliskimi (*Affiliation*). Wyniki analizy czynnikowej przeprowadzonej przez Wojtowicz częściowo potwierdziły strukturę czynnikową przyjętą przez autorów kwestionariusza. Potwierdzono bowiem istnienie czynników: samoakceptacji, sukcesu finansowego i społeczeństwa, natomiast czynnik „afiliacja” został podzielony na dwie niezależne skale: stały związek i przyjaciele. Ponadto, w przypadku wszystkich czynników, z wyjątkiem skali „stały związek”, uzyskano satysfakcjonujące współczynniki rzetelności α Cronbacha (Wojtowicz, 2009).

2. Skala Orientacji Pozytywnej

Pozytywna orientacja definiowana jest przez autora oryginalnej wersji kwestionariusza jako „podstawowa tendencja do zauważania i przywiązywania wagi do pozytywnych aspektów życia, doświadczeń i samego siebie” (Caprara, 2009).

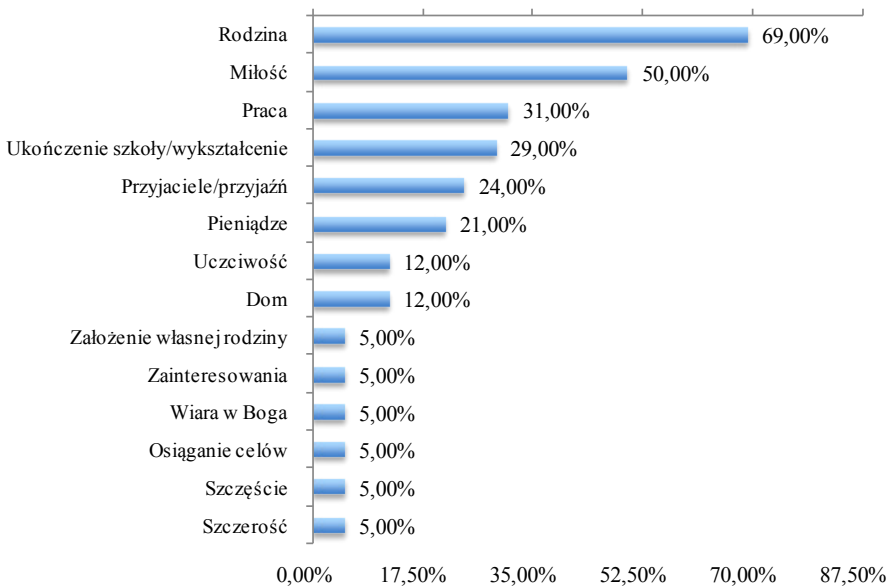
Skala zbudowana jest z ośmiu pozycji testowych, badani na 5-stopniowej skali typu Likerta oznaczają, w jakim stopniu zgadzają się z poszczególnymi twierdzeniami. Uzyskane odpowiedzi tworzą po zsumowaniu wskaźnik pozytywnej orientacji (jeden item wymaga wcześniejszego odwrócenia skali).

Pod względem właściwości psychometrycznych skala P (pozytywnej orientacji) uzyskuje satysfakcjonujące wyniki. Rzetelność mierzona współczynnikiem α Cronbacha waha się (w zależności od grupy) od 0,77 do 0,84. Potwierdza to możliwość stosowania kwestionariusza zarówno w badaniach naukowych, jak

i diagnozie indywidualnej. Potwierdzono także stabilność pomiaru – w odstępie dwóch tygodni dokonane pomiary korelowały ze sobą na poziomie 0,84 ($p < 0,001$).

1.2. OCENA WAŻNOŚCI CELÓW ŻYCIOWYCH WYCHOWANKÓW MOW

Wśród celów życiowych (wartości), jakie cenią w swoim życiu, wychowankowie MOW najczęściej wymieniali posiadanie rodziny, miłość, pracę, przyjaźń, dom oraz uczciwość. Dla około 21% istotnym celem życiowym są pieniądze. Dobre wykształcenie (por. Pierzchała, 2018a), jako cel życiowy, jest ważne dla zaledwie 10% badanych (por. wykres 1). Jedynie 5% uznaje, że wartością jest założenie rodziny oraz wiara w Boga (także 5%). Choć chęć posiadania rodziny (por. Pierzchała, 2018b) deklaruje wielu z nich „Mieć normalną rodzinę, żonę, dzieci. Kto by nie chciał, Boże!” (wywiad 14).

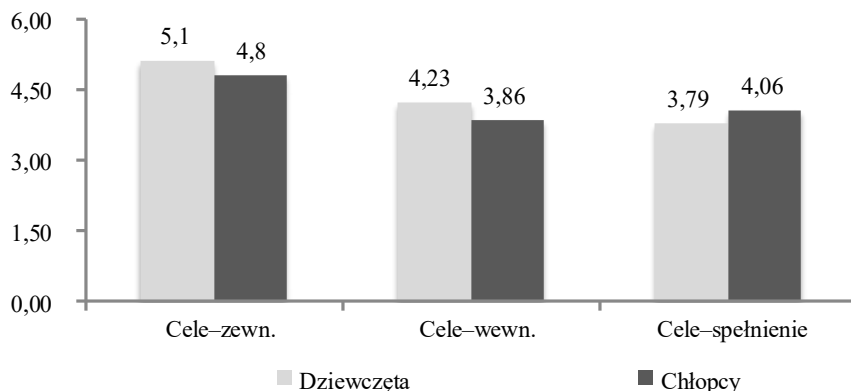

Wykres 1. Wartości cenione w życiu przez wychowanków MOW.

Uzyskane wyniki wskazują, że zdobycie zawodu i posiadanie pracy jest ważne dla 65,9% osób, natomiast miłość i bycie w związku jest najistotniejszą wartością dla 86,8% wychowanków MOW.

1.3. HIERARCHIA CELÓW ŻYCIOWYCH W ZALEŻNOŚCI OD PŁCI WYCHOWANKÓW MOW

Istotne różnice uzyskano także w przypadku wskaźników ważności celów życiowych. Dziewczęta uzyskiwały znacznie wyższe wyniki w porównaniu z chłopcami na skalach ważności celów wewnętrznych i zewnętrznych, niższe natomiast na skali spełnienia się (różnice okazały się istotne statystycznie na poziomie co najmniej $p < 0,05$). Wydaje się to konsekwencją odmiennego sposobu wychowywania dziewcząt i ich innej drogi socjalizacji. Niższy wynik w skali celów dotyczących spełnienia się oznacza, że dziewczęta będą wykazywały się mniejszą aktywnością, motywacją i kreatywnością w realizowaniu się w różnych dziedzinach życia. Graficznie uzyskany wynik przedstawiono na wykresie 2.

Wykres 2. Średnie skale ważności celów życiowych (obliczonych na podstawie analizy czynnikowej) w zależności od płci badanych wychowanków MOW.

Wychowankowie MOW nie różnią się podstawowymi celami życiowymi od swoich rówieśników, którzy nie mają problemów z dostosowaniem społecznym (por. Pierzchała, 2015). Wydaje się, że zaspokojenie potrzeb stabilnego związku/posiadania rodziny i stabilizacji finansowej stanowi podstawowy warunek funkcjonowania w społeczeństwie. Wyniki potwierdzają również badania prowadzone przez CBOS (Boguszewski, 2016), w których stwierdzono, że najważniejszymi celami i dążeniami młodych ludzi są miłość, przyjaźń oraz udane życie rodzinne i posiadanie dzieci. Warto jednak zaznaczyć, że otrzymane rezultaty są rozbieżne względem badań prowadzonych przez Kozaczuka (2005). Wykazał on, że młodzież nieprzystosowana najbardziej ceni chęć

dominacji nad innymi, maksymalizowanie przyjemności oraz zapewnienie sobie odpowiedniej pozycji finansowej. Uzyskane rozbieżności mogą wynikać stąd, że przebadano mniejszą grupę wychowanków przebywających w MOW, mogą się także wiązać z okresem, w którym badanie było prowadzone – w ostatnich latach obserwować można zmianę w podejściu resocjalizacyjnym do młodzieży nieprzystosowanej społecznie. Być może aktualne badanie wskazuje na skuteczność wybranych technik resocjalizacyjnych, a co za tym idzie brak wyraźnych różnic w ocenie ważności celów życiowych względem młodzieży nie mającej problemów z przystosowaniem społecznym. Warto jednak na tym etapie przeprowadzić replikację badania, w którym skupiono by się dodatkowo na powiązaniu między zastosowanymi technikami resocjalizacyjnymi a postrzeganiem i hierarchią wartości celów życiowych wychowanków. Być może ciekawym pomysłem byłoby również wykonanie analizy porównawczej z grupą kontrolną (młodzieżą nie mającą problemów z przystosowaniem społecznym).

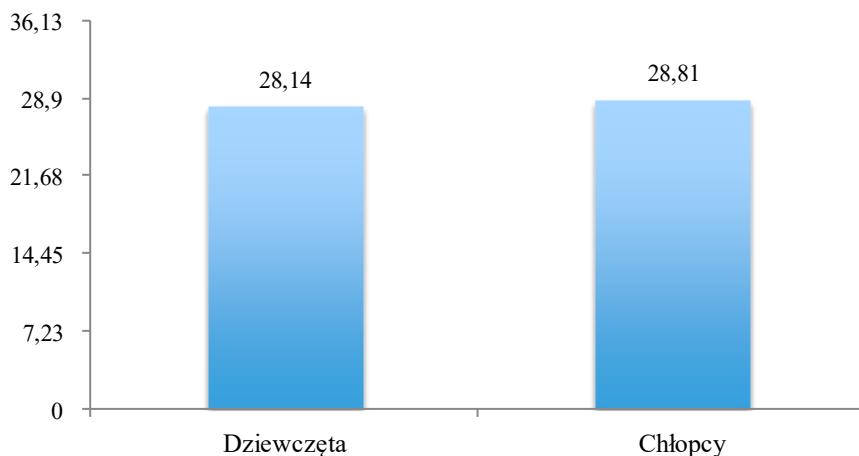
1.4. OCENA ORIENTACJI POZYTYWNEJ WYCHOWANKÓW MOW

Z powodu istotnych różnic między wynikami badanych a średnią w badaniu normalizacyjnym ($M = 29,01$; $t(448) = 2,65$; $p < 0,01$) zdecydowano się na obliczenie oddzielnych norm stenowych dla badanej populacji. Oznacza to, że wychowankowie MOW mają znacznie niższą orientację pozytywną niż w badaniu normalizacyjnym. Prawdopodobnie wynika to z izolacji w ośrodku i subiektywnie postrzeganego braku perspektyw. W tabeli 1 przedstawiono uzyskane wyniki.

Tabela 1. Skala orientacji pozytywnej – normy stenowe

Sten	Zakres wyników
1	< 12
2	12-17
3	18-22
4	23-26
5	27-29
6	30-31
7	32-33
8	34-35
9	36-37
10	> 37

Nie zaobserwowano natomiast istotnych statystycznie różnic między płcią badanych a wynikami na Skali Orientacji Pozytywnej ($p > 0,05$). Dziewczęta nie różnią się od chłopców średnią uzyskiwanych wyników (por. wykres 3). Oznacza to, że orientacja pozytywna wychowanków jest niska u obu płci.

Wykres 3. Średnie Skali Orientacji Pozytywnej w zależności od płci.

1.5. RELACJA MIĘDZY ORIENTACJĄ POZYTYWNA A CELAMI ŻYCIOWYMI WYCHOWANKÓW MOW

Za pomocą analizy korelacji r_{ho} Spearmana zbadano również, czy analizowane w badaniu cele życiowe są istotnie skorelowane z orientacją pozytywną. Uzyskane wyniki pokazały, że skala orientacji pozytywnej jest dodatnio skorelowana ze wszystkimi celami życiowymi. Wyniki przedstawiono w tabelach 2 i 3.

Tabela 2. Związek między orientacją a celami życiowymi
– wartości współczynników korelacji r_{ho} Spearmana

	Cele – społeczeń- stwo	Cele – finanse	Cele – samoakcep- tacja	Cele – przyjaciele	Cele – stały związek
Skala Orientacji Pozytywnej	0,353**	0,370**	0,327**	0,158**	0,357**

** Korelacja istotna na poziomie 0,01 (dwustronnie); * Korelacja istotna na poziomie 0,05 (dwustronnie).

Tabela 3. Związek między orientacją pozytywną a celami życiowymi
(obliczony na podstawie analizy czynnikowej)
– wartości współczynników korelacji r_{ho} Spearmana

	Cele zewnętrzne	Cele wewnętrzne	Cele–spełnienie
Skala Orientacji Pozytywnej	0,452**	0,302**	0,229**

** Korelacja istotna na poziomie 0,01 (dwustronnie); * Korelacja jest istotna na poziomie 0,05 (dwustronnie).

1.6. ZWIĄZEK MIĘDZY WYNIKAMI W NAUCE A ORIENTACJĄ POZYTYWNA

Za pomocą analizy korelacji r_{ho} Spearmana zbadano, czy istnieje związek między orientacją pozytywną a wynikami w nauce badanej młodzieży. Wynik przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4. Związek między orientacją pozytywną a wynikami w nauce
– wartości współczynników korelacji rho Spearmana

	Ocena
Skala Orientacji Pozytywnej	0,156**

* Korelacja istotna na poziomie 0,05 (dwustronnie); ** Korelacja istotna na poziomie 0,01 (dwustronnie).

Otrzymane wyniki ukazały, że im wyższe oceny uzyskiwano, tym wyższe wyniki badanych obserwowano w skali orientacji pozytywnej.

1.7. ZWIĄZEK MIĘDZY CELAMI ŻYCIOWYMI A ORIENTACJĄ POZYTYWNA WYCHOWANKÓW MOW

W przypadku wskaźników ważności celów życiowych (wskaźniki utworzone na podstawie analizy czynnikowej) uzyskano wynik wskazujący, że wraz ze wzrostem ważności celów badani odczuwali wyższą orientację pozytywną.

Tabela 5. Związek między orientacją pozytywną a celami życiowymi wychowanków MOW (obliczony na podstawie analizy czynnikowej)
– wartości współczynników korelacji ρ Spearmana

	Cele zewnętrzne	Cele wewnętrzne	Cele–spełnienie
Skala Orientacji Pozytywnej	0,452**	0,302**	0,229**

** Korelacja istotna na poziomie 0,01 (dwustronnie); * Korelacja jest istotna na poziomie 0,05 (dwustronnie).

Uzyskane wyniki wskazują, że wraz z satysfakcją z uzyskanych ocen w nauce prawdopodobnie wzrastała samoocena i poczucie sprawczości, co z kolei spowodowało zadowolenie z siebie, wiarę w lepszą przyszłość i większą otwartość na nowe doświadczenia.

Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze funkcjonują w systemie oświaty i prowadzone są dla nieletnich wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania i resocjalizacji (Pierzchała, 2006; por. Pierzchała, Cekiera, 2008; 2009). Wychowankami tych placówek mogą być dzieci i młodzież w normie rozwojowej (ale też upośledzona w stopniu lekkim, jeśli jest to ośrodek resocjalizacyjno-rewalidacyjny), umieszczana w ośrodkach na mocy postanowienia sądu. W ciągu ostatnich lat (od 2004) resort edukacji wraz z jednostkami samorządu terytorialnego podjął działania zmierzające do zwiększenia liczby miejsc i skrócenia czasu oczekiwania na miejsce w tych placówkach. Udział samorządów terytorialnych w tych działaniach wynika z wypełnienia zobowiązań prawnych nie tylko w zakresie zakładania i prowadzenia MOW, ale także opracowywania i realizacji strategii rozwiązywania problemów społecznych przez jednostki samorządu terytorialnego różnych szczebli. Podczas kierowania do MOW zwykle wybierany jest ośrodek jak najmniej oddalony od miejsca zamieszkania (z wyjątkiem decyzji w trybie interwencyjnym, wskazujących umieszczenie nieletniego daleko od miejsca zamieszkania), mogący zapewnić wychowankowi kształcenie w odpowiednim typie szkoły. W ciągu ostatnich lat liczba ośrodków wzrosła znacząco i obecnie jest ich 97. Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze stosunkowo dobrze wywiązują się z zadań o charakterze reedukacyjnym, co pozwala nieletnim wyrównywać braki edukacyjne (Greczuszkin, Ostrihanska, 2005) i daje szansę na rozwój edukacyjno-zawodowy podczas pobytu w ośrodku lub po jego opuszczeniu. Tym samym powinna wzrastać orientacja pozytywna będąca tendencją do korzystnej samooceny. Zatem wyznaczanie celów życiowych i wysoka ocena szans ich realizacji powinna znacząco wspierać wszelkie dążenia życiowe. Badania nad orientacją pozytywną jako adaptacyjną cechą psychospołecznego

funkcjonowania młodzieży będącej w pieczy instytucjonalnej wydają się mocno uzasadnione. Analiza celów życiowych wychowanków MOW i ich nadziei na dobre funkcjonowanie w dorosłym życiu (orientacja pozytywna), ze względu na doniosłą rolę oraz wielorakie funkcje ogólnie pojmowanych planów życiowych adolescentów, stanowi ważny element badań pedagogicznych, ponieważ w formułowanych przez wychowanków MOW marzeniach, wyobrażeniach własnej przyszłości, a także konstruowanych celach życiowych widoczne są rezultaty oddziaływań wychowawczych, które w pewien sposób pozwalają weryfikować efektywność resocjalizacji.

BIBLIOGRAFIA

- ALESSANDRI, G., CAPRARA, G.V., TISAK, J. (2012). The Unique Contribution of Positive Orientation to Optimal Functioning; Farther Explorations. *European Psychologists*, 17, 44-54.
- BOGUSZEWSKI, R. (2016). Aspiracje, dążenia i plany życiowe młodzieży. W: *Młodzież 2016, Raport z badania sfinansowanego przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii* (s. 52-77). Warszawa: Centrum Badania Opinii Społecznej.
- BRYGOŁA, B., BATORY, A. (2012). Rola wyobrażonych wizji siebie w kształtowaniu tożsamości osobistej. W: P.K. OLEŚ, M. PUCHALSKA-WASYL (red.), *Dialog z samym sobą*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- CAPRARA, G. (2009), za: ŁAGUNA, M., OLEŚ, P., FILIPIUK, D. (2011). Orientacja pozytywna i jej pomiar: Polska Adaptacja Skali Orientacji Pozytywnej. *Studia Psychologiczne*, 49(4), 47-54.
- CAPRARA, G., ALESSANDRI, G., EISENBERG, N. (2012). Prosociality: The Contribution of Traits, Values and Self Efficacy Beliefs. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102, 1289-1303.
- CHROBAK, S. (2009). *Podstawy pedagogiki nadziei. Współczesne konteksty w inspiracji personalistyczno-chrześcijańskiej*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- CIECIUCH, J. (2007). *Relacje między systemami wartości a przekonaniami światopoglądowymi w okresie dorastania*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- CZAJKA, A. (1991). *Człowiek znaczy nadzieja: o filozofii Ernesta Blocha*. Warszawa: FEA.
- CZERWIŃSKA-JASIEWICZ, M. (2005). *Rozwój psychiczny młodzieży a jej koncepcje dotyczące własnego życia*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN.
- ERIKSON, E. (2000). *Dzieciństwo i społeczeństwo*. Poznań: REBIS.
- FRANKEN, R.E. (2005). *Psychologia motywacji*. Gdańsk: GWP.
- GRECZUSZKIN, A., OSTRIHANSKA, Z. (2005). *Praca z indywidualnym przypadkiem w nadzorze rodzinnego kuratora sądowego*. Lublin: Norbertinum.
- HAVIGHURST, R.J. (1981). *Developmental Tasks and Education*. New York: Longman and Green.
- KASSER, T., RYAN, R.M. (1993). A Dark Side of the American Dream: Correlates of Financial Success as a Central Life Aspiration. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 410-422.

- KOZACZUK, F. (2005). *Świat wartości młodzieży z symptomami niedostosowania społecznego: analiza porównawcza postaw wobec norm i wartości nieletnich oraz młodzieży szkolnej i skazanych*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- KOZIELECKI, J. (2006). *Psychologia nadziei*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- MAC-CZARNIK, L. (2000). *Procesy poznawcze w planowaniu własnego życia u młodzieży*. Rzeszów: Wydawnictwo WSP.
- PIERZCHAŁA, K. (2006). *Poczucie powinności i odpowiedzialności u młodzieży katolickiej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- PIERZCHAŁA, K. (2015). The Process of Social Reintegration of Convicts on the Background of World Penitentiary System. The Analytical and Synthetic Outline of the Issue [Proces readaptacji społecznej skazanych na tle światowego systemu penitencjarnego. Zarys analityczno-syntetyczny zagadnienia]. *Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych i Polska Akademia Nauk. Polish Political Science. Yearbook*, 44, 154-170.
- PIERZCHAŁA, K. (2018a). Możliwości kształcenia ustawicznego służby więziennej oraz osadzonych. W: E. STOKOWSKA-ZAGDAN, J. FLANZ (red.), *Kształcenie ustawiczne. Wymiar interdyscyplinarny* (s. 90-98). Skierniewice: Wydawnictwo PWSZ.
- PIERZCHAŁA, K. (2018b). Forms of Rehabilitation's Effects Toward Dysfunctional Family [Formy oddziaływania resocjalizującego wobec dysfunkcyjnej rodziny]. W: M. PRZYBYSZ-ZAREMBA, W. ZIAREK (red.), *FAMILY. Tasks – Help – Support. Selected Aspects* (s. 249-263). Lithuania: Mykolas Romeris University in Vilnius.
- PIERZCHAŁA, K., CEKIERA, Cz. (2008). *Zwalczanie patologii społecznych w systemie penitencjarnym Polski i USA*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- PIERZCHAŁA, K., CEKIERA, Cz. (2009). *Człowiek a patologie społeczne*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- PULKOWSKA, M. (1971). Otto Friedrich Bollnow – filozof zaufania do świata. *Znak*, 11(305).
- SAWICKI, M. (1995). *Dziecko jest osobą. Szkice z teorii kształcenia i wychowania*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper.
- SELIGMAN, M.E., CSIKSZENTMIHALYI, M. (2000). Positive Psychology: An Introduction. *American Psychologist*, 55, 5-14.
- SIKORSKI, W. (1997). Aspiracje edukacyjno-zawodowe młodzieży niedostosowanej społecznie. *Szkola Specjalna*, 2, 70-77.
- SIKORSKI, W. (1999). *Aspiracje młodzieży uczącej się i ich tło rozwojowe*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- SURZYKIEWICZ, J. (2006). O potrzebie pedagogicznych refleksji nad nadzieją. W: M. WINIARSKI, W. THEISS (red.), *Pedagogika społeczna. Tradycja i współczesne konteksty* (s. 180-181). Warszawa: Pedagogium.
- TRZEBIŃSKA, E. (2008). *Psychologia pozytywna*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- WOJTOWICZ, E. (2009). *Przekonania dotyczące natury ludzkiej, cele życiowe a oczekiwania i satysfakcja z pierwszej pracy*. Niepublikowana praca doktorska, Uniwersytet SWPS, Warszawa.

WIZJA PRZYSZŁOŚCI A ORIENTACJA POZYTYWNA
WYCHOWANKÓW MŁODZIEŻOWYCH OŚRODKÓW WYCHOWAWCZYCH

Streszczenie

Wszelkie oddziaływania wychowawcze wiążą się według S. Kunowskiego z „ukształtowaniem prawidłowej postawy wychowanka wobec przyszłego życia”, a więc przygotowaniem się do lepszego życia poprzez naukę, zdobycie zawodu, znalezienie własnego miejsca w społeczeństwie i założenie własnej zdrowej i trwałej rodziny. Funkcjonowanie w świecie i dokonywanie wyborów ułatwiają mu analiza ciągle zmieniającej się rzeczywistości i jej interpretowanie. Istotne jest to, jak młody człowiek postrzega świat i swoje szanse na przyszłość. Orientacja pozytywna, traktowana jako podstawowa tendencja do zauważania i przywiązywania wagi do pozytywnych aspektów doświadczeń i samego siebie, to postawa, która jest niezwykle pomocna w budowaniu i realizowaniu planów. Podstawowym założeniem koncepcji jest przekonanie, że takie postrzeganie świata, siebie i przyszłości świadczy o podstawowej predyspozycji człowieka do radzenia sobie w życiu, pomimo przeciwności, problemów i porażek. W pierwszej części artykułu zostały omówione wybrane koncepcje zachowań celowych, przedstawiające aktywność adolescentów w kategorii celów stawianych sobie przez podmiot oraz teoria orientacji pozytywnej. W drugiej części artykułu są zaprezentowane wyniki badań nad orientacją pozytywną i celami życiowymi wychowanków Młodzieżowych Ośrodkach Wychowawczych w Polsce.

Słowa kluczowe: cele życiowe; orientacja pozytywna; adolescencja; młodzież zagrożona wykluczeniem społecznym; Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze.

WARDS OF THE YOUTH EDUCATIONAL CENTRES AND THEIR VISION
FOR THE FUTURE A POSITIVE ORIENTATION

Summary

Any pedagogical measures are to “shape the right attitude of wards towards their future life.” Thus they are to prepare them for a better life through education, acquiring professional skills, finding a place in society, as well as starting a healthy and lasting family. It is easier to be a part of the world and make choices if a person is able to analyse the ever-changing reality and to interpret it. It is crucial how a young man perceives the world and their chances for the future. What helps to develop and implement one’s plans is positive orientation. It is a basic predisposition to notice and attach weight to positive aspects of one’s experience and oneself. The concept assumes that a positive perception of the world, oneself, and the future reflects the fundamental human predisposition to cope with life against all the odds, difficulties, and failures. The first part of the paper focuses on the theory of positive orientation and selected concepts of purposeful behaviour, while showing human action as goals set by a person. The second part of the paper presents the research findings on positive orientation and life goals of wards of the Youth Educational Centres in Poland.

Key words: life goals; positive orientation young people at risk of social exclusion; adolescence; Youth Educational Centres.